

Kölcsey az eszmei pedagógia tükrében.

(Halálának százéves fordulójára.)

Aki ismeri Kölcsey sokoldalú munkásságát, annak lehetetlen meg nem állapítania a műveiből gazdagon kiáradó nevelő hatást. Szorosan véve nem tartozott sem az elméleti, sem a gyakorlati pedagógusok táborába, mégis legalább annyira pedagógus, mint amilyen mértékben szónok, műbíráló, esztétikus és költő. Sőt — mivel pedagógus — jellege nincs egyetlen műfajhoz kötve, hanem mindennemű általa művelt irodalmi talajból előtör — joggal mondhatjuk, hogy ez a jelleg minden más irányú teremtő képességénél egyetemesebb alaptulajdonsága egyéniségének. Sohasem volt időszerűbb ezt hangoztatni, mint ma, amikor a lelki egyensúlyukból kilendített emberi közösségek mindenütt a nemzeti élet újjáteremtésének útjait igyekeznek kitapogatni s amikor száz év után beigazolva látjuk, hogy a magyarság ilyen irányú munkájához Kölcsey gondolatkinceseinel alkalmasabb eszközt sehol sem talál.

Kölcsey eszmei pedagógus volt, aki távol állott az elmélet rideg öncélúságától. Idevonatközö gondolatai közt megtaláljuk ugyan az egységbe fűző legfőbb gondolatot: az eszményi nemzetnevelés eszméjét. ez azonban mindenütt, még a legegyszerűbbnek látszó művében is nélkülözi a tulajdonképeni tudományosság kritériumát: a következetesen egymásba kapcsolódó elvek sorozatának minden szubjektív mozzanattól mentes, csak a logikumtól irányított autonóm-célú rendszerességet. Egyetlen, a szó szoros értelmében vett pedagógiai értekezése az „Iskola és világ“, mint töredék alig egy-két oldalra terjed, ezért itt eleve ki kell kapcsolnunk. De a Parainezis sem tudományos értekezés, noha jóval több annál. A fogalmak elméleti magyarázata nem egy igazság-rendszer kedvéért történik, hanem tisztán normatív, tehát gyakorlati célból. A logikum mellett jelentős helyet kér benne magának az esztétikum. A gondolkodó erkölcsfilozófus hangja mellett nem csekélyebb hatással csendül ki belőle a szónok és költő. Többi műve még távolabb áll a tudományos pedagógiától, mert bennük nevelő gondolatai nem önmagukért vannak, hanem valamely politikai, társadalmi, irodalmi, filozófiai, vallási kérdés, vagy kérdés-komplexum, továbbá valamely szubjektív költői élmény vagy élménysorozat mögé rejtőzve húzódnak meg s legtöbbször csak utólagos hatásukban jelentkeznek alakító erejük.

Épen ezért közelebb is állnak a gyakorlati pedagógiához, természetesen a nélkül, hogy szerepük lényege a gyakorlati tevékenység lényegével megközelítőleg is egybeesnék. Ide csak az a tény fűzi őket, hogy imént említett képző hatásuknak egy részét — sajnos, csak elenyésző hányadát — a hivatalos szervezés is igyekezett a gyakorlati nevelés munkarendjébe beiktatni. Egészen bizonyos azonban, hogy maga Kölcsey a legtöbb művében rejlő pedagógiai hatásnak ilyen intézményesen gyakorlati irányú kihasználására mint tevékenységét szabályozó célra egyáltalán nem gondolt. Ő csak lelkének a tartalmát öntötte ki ama — tőle független — körülmények parancsszavára, amelyek szellemi működését meghatározott mederbe kényszerítették. S hogy ez a tartalom bi-

zonyos fokig mégis egybeesett a gyakorlati nevelés érdekeivel, az mindenek előtt — mint említettük — a lelke felett uralmat gyakorló intuitív pedagógiai beállítottságnak volt köszönhető.

A Kölcsey-féle pedagógia tehát részint más, részint több, mint akár a gyakorlati nevelő tevékenysége, akár az elméleti pedagógus kifejtő és magyarázó munkája. Ennek a sok tekintetben egyetemesebb nevelésformának a fogalmi megjelölésére használjuk az *eszmei pedagógia* elnevezést. A pedagógiának ez a formája kimutatható mindama költőknél vagy íróknál — persze kisebb-nagyobb mértékben — akik szellemi tevékenységük összességében az *értékteremtő* és *értéktáruházó* tendenciát Kölcseyhez hasonlóan egymásbaolvadó vezetőelvűvé tudták egyesíteni a nélkül, hogy ezzel művészi elhivatottságuknak ártottak volna. Ezek rendszerint — de nem mindig és nem mindenben — az irodalom legnagyobb szellemei közül kerülnek ki. Nem mindig, amennyiben akadnak köztük olyanok is, akiknél a pedagógiai hatás jóval felülmúlja az esztetikai hatást. És nem mindenben, mert némelyiknek a művei közül éppen azok birhatnak legnagyobb pedagógiai értékkel, amelyek a szép irodalom elbírálása alapján esetleg kevésbé kiválóak. Leggazdagabb ilyen szellemi alkotásokban az ókori klasszicizmus. Ezért is fordul feljűk állandóan a humanisztikus világszemlélet figyelme, valahányszor eszményeinek a nevelés útján leendő megvalósítására törekszik.

Kérdés most már: mi az eszmei pedagógia lényege s mennyiben eszmei pedagógus Kölcsey?

A főgondolat, amelyet az eddigiek alapján leszűrhetünk, az, hogy bizonyos művelődési értékek készletéről s ezeknek az utódokra való átruházásáról van szó.

A nevelésnek mint tudománynak éppen abban nyilatkozott meg a gyakorlatra nézve legnagyobb jelentősége, hogy ennek az értékészletnek egyre nagyobb területeit tárta fel s egyre buzgóbban hívta fel rájuk a nevelés intézményes szervezőinek a figyelmét. Már Herbart, akinek hatása még ma is érezhető, sőt egyes nemzeteknél a pedagógiai realizmus csödjé után most kezd csak igazán előtérbe lépni — céloz az eszmei pedagógiában adott emez értékek fontosságára, mikor az erkölcsi nevelés legerőteljesebb forrásaként a maguk egészében megjelenő *gondolattömegek* hatását jelöli meg. S különösen akkor jut okfejtése az eszmei pedagógia lényegének közelébe, mikor arról szól, hogy a felhasználható irodalmi művek, regények, színdarabok stb. a nevelés szempontjából csak töredékes hatásúak. Nevezetesen: olyan kiterjedt és nyugodt gondolattömeg volna kívánatos, amely „az emberben az erkölcsi-ség igazi hatalmaként jelentkeznék“, amely „hatalmasabb, mint az eszme és mégis éppolyan tiszta, mint az eszme.“¹⁾

Áz ilyen gondolattömegeket s velük együtt az eszménél hatalmasabb, de vele egyenlő tisztaságú valóságos erőt hiánytalanul éppen azért nem találja meg a nevelés, mert az írónak a műveiben lefektetett gondolatsorozata akár egészében, akár részletében eredeti célkítűzése szerint nem közvetlenül és nem kizárólag olyan hivatást tölt be, amelynél fogva a nevelés számára teljesen megfelelő tanítási anyagot nyújthatna.

¹⁾ Fr. Herbart: Allgemeine Pädagogik, Leipzig (Reclam) 173—177. 1.

A költői műnek eredeti rendeltetése a művészi eszközök alkalmazása révén elérendő művészi hatás, gyönyörködtetés, amely sokszor egyenesen ellentétben áll a didaktikai célzattal. Általában az írók művei nem túlnyomóan pedagógiai értékeket tartalmaznak, hanem nagyrészt olyanokat, amelyek a nevelés szempontjából vagy közömbösek, vagy annak útjait egyenesen keresztezik. Érti ennek súlyát a gyakorlati pedagógia is. Igazolják ezt az évtizedek folyamata alatt megfigyelhető változtatások, amelyeket az illetékes körök a nemzeti szellemű tanítási anyag részeinek, valamint a humanisztikus művelődés forrásterületeinek a tantervbe való illesztése vagy elhagyása körül végeznek.

Vannak kiváló írók, akik alig alkottak egyetlen olyan művet is, amelyben pedagógiai értékek volnának. Viszont vannak olyanok, akiknek műveiben sok a nevelő érték, de nagyon kevés a művelődés szempontjából fontos többi értékfaj, különösen pedig a művészi. Hiba volna a nevelés részéről akár egyik, akár másik csoportba tartozó műnek a tanítás anyagául való felvétele. Az előbbi esetben a pedagógiai értékek híján maradna el a nevelő hatás, a másodikban pedig nem volna létesíthető a nevelő hatás menetében az a közbeeső aktus, amely szükséges ahhoz, hogy a pedagógiai értékeket a növendék lelki tartalmának a kultúra sokoldalú szempontjából is becses alkotórészévé tegyük.

Idevonatkozólag a nevelés ideálját az a mű közelíti meg, amely az értékeket olyan csoportosításban képes a fejlődő lélek számára nyújtani, hogy abban egyrészt a pedagógiai értékek alkotják a középpontot, másrészt körülöttük helyezkednek el megfelelő arányos elosztásban a velük összhangba hozható egyéb értékfajok, amelyekben tehát esztetikum és etikum szoros egységbe olvad. A mi irodalmunkban nincs még egy olyan költő és író, mint Kölcsey, akinek a művei szinte kivétel nélkül az értékek ilyen csoportosítását tüntetnék fel. Az értékek ilyen összeegyeztetése különleges tehetséget kíván, mert olyan ellentéteket kell át-hidalnia, aminők a felnőttek és kiskorúak világa, a befejezett és fejlődésben levő, a határozott és a bizonytalan, a zárt és a szétfolyó, a nyugalomban és a mozgásban levő, a jelen és a jövő tényei között állanak fenn. S épen abban van Kölcsey legnagyobb érdeme, hogy ezt a súlyos problémát is könnyűszerrel oldja meg.

Ennek az eszmei pedagógiának a hatása részben gazdagabb, egyöntetűbb és egységesebb, mint azé, amit irodalmi vonatkozásban a nemzeti szellemű művelődés-eredmények köréből az intézményes tanítás anyagául választanak ki. Ugyanis munkája nyomán zavartalanul folyik le a szellemi, vagy erkölcsi képzés aktusa, mert menetét nem szakítják meg oda nem illő, esetleg ellentétes hatású jelenségeket, vagy élmény-mozzanatokat megrögzítő gondolatok, mint amannál. Kölcsey műveiben annyi értelemképző és erkölcsjavító eszme van együtt művészi formába öntve, amennyit tíz más nagy íróból sem lehetne kibányászni. Vonatkozik ez kritikáira [Csonkai, Berzsényi, Körner], tudományos vizsgálódásaira [Nemzeti hagyományok, A komikumról, A kritikáról], közérdekű cikkeire [Mohács, Játékszín, Izlés], történelmi szemlélődéseire [Történelmi nyomozás, Históriai vázlatok], politikai és gazdasági tárgyú beszédeire [A vallás ügyében, A lengyelek ügyében, Papi dézsmá, Örökös meg-

váltás, Nemzeti nyelv stb.], költött törvényszéki beszédeire [Védelem P. J. számára, Gyermekgyilkos ügyében], Országgyűlési naplójára, kora vezető embereihez intézett leveleire [Kállay, Döbrentey, Wesselényi, Kossuth stb.] csakúgy, mint prózai elbeszéléseire [Vadászlak, Kárpáti kincstár, Ferrói szent fa] és költeményeire. Minden művét a maga töretlen eredeti formájában azonnal az ifjúság kezébe lehetne adni a nélkül, hogy szemelvények kiválogatására volnánk kényszerítve. S ugyanekkor a felnőtt és megállapodott nézetű ember is okulást és gyönyörűséget meríthet belőlük.

A gyakorlati pedagógia tanításanyagát az elmélet, a szervezeti szabályok és a módszeres utasítások pontosan kijelölik. Erről a szigorúan körülhatárolt területéről a hivatásos nevelőknek nem szabad letérniök. A megállapított tanításterv értelmében kötelesek az előírt anyaghoz ragaszkodni. A nemzeti vagy egyetemes emberi kultúrák ez anyag körén kívüleső részeihez, bármennyire is meg vannak győződve azok nevelő értékéről, tilos hozzányulniok. A tanítási anyag tehát mint ilyen csak a nyilvános iskola keretein belül s az itt alkalmazott módszeres eljáráson keresztül fejtheti ki képző hatását. Ezzel a zártsággal, területi korlátozottsággal szemben az eszmei pedagógia gondolatömegei sokkal szabadabb mozgásúak s így nagyobb kiterjedésű és változatosabb az a terület, amelyen hatásuk érvényesülhet.

A gyakorlati pedagógia is innen veszi a nemzeti és egyetemes emberi művelődéssel vonatkozásban álló anyagát, de természetesen aránylag keveset meríthet belőlük, mert az idetartozó nevelő értékű gondolatok tömege jóval nagyobb, mint amennyit az iskola a reális ismeretekre való tekintettel a növendékek teherbíró képességében megadott pszichológiai okok s az intézményesség természetében rejlő időbeli megkötöttség miatt a maga tanítástervébe beilleszthet. Tehát mindig jelentékeny része marad az eszmei pedagógia körének, amely az intézményes nevelés keretein belül nem talál helyet. Ezek a gondolatömegek más területeken keresnek érvényesülést. Ilyenek a magánnevelés és az autodidaxis területei. Azt mondhatjuk, hogy azok a területek, amelyek az eszmei pedagógia ezekből birtokol, együttvéve sokkal kiterjedtebbek, mint az a hely, amelyet a hivatalos tanítási anyag egészén belül elfoglal. Különösen azért, mert a magánnevelés, főleg pedig az autodidaxis nincs a hivatalos tanítás természeté által adott korlátoknak alávetve. Az önnevelés az egyénnek minden szabad idejét igénybe veheti s jóformán egy egész életen át zavartalanul folyhat.

Kölcsey eszméinek nevelő hatása is nemcsak eleinte, hanem a későbbi évtizedek folyamán is legalább a magán- és az önnevelés útján formált egyéneket és társadalmi osztályokat. Ehhez járult utóbb az iskolán keresztül érvényesülő hatása, amely az előző hatásokkal egyesülve eredményezte azt, hogy Kölcsey a magyarságnak legnagyobb eszmei nevelője lett. Széchenyin, Wesselényin, Kossuthon, Deákon, Eötvösön kívül Szemere Bertalan, Pap Endre, Obernyik Károly stb. az ő szellemi alkotásainak közvetlen és személyes megfigyelésén és tanulmányozásán keresztül jutottak el azokhoz az erkölcsi elvekhez, amelyek egész életüknek valamilyen tekintetben irányt szabtak. S a későbbi nemzedék

fiai is nemcsak gyermekkorukban, az iskola közvetítése révén ismerkedtek meg a Himnusz költőjének szellemével, amely a legnemesebb értelemben megfogalmazott felvilágosodás és szabadelvűség magyar nemzeti irányú lecsapódását jelentette, hanem az iskolán kívül mint felnőttek is szívesen olvasták és kedvvel sajátították el klasszikus veretű gondolatainak szépségét. Így lett az egyénekre vonatkozó befolyás fokozatosan a művelt középosztályra, majd pedig az egész nemzetre kiterjedő erkölcsi hatássá.

Úgy látszik, Kölcseyben is — legalább homályosan — élt a saját szellemiségében lakozó sajátos pedagógiai beállítottság tudata, vagy legalább is a műveiben kifejezésre jutó eszmék különleges nevelő erejének határozatlan megérzése. Amint a műveiből kiáradó nevelő gondolatok számára nem volt eléggé befogadóképes terület az iskola mint nyilvános intézmény, épp úgy ő maga sem tartotta elegendőnek a nyilvános iskola munkáját s vele szemben a magán nevelés és az autodidaxis befolyását sokkal magasabbra értékelte. Életrajzaiból tudjuk, hogy serdülő- és ifjúkorában nyert szellemi kincseinek legnagyobb részét és a korabeli sablontól elütő különleges irányát elsősorban csakugyan nem az iskolának köszönhetette, hanem annak a fáradhatatlan szorgalomnak, amellyel magát szabad idejében sajátos lelki berendezettség és igényeinek leginkább megfelelő módon továbbképezte.

Az eddigiek nyomán megérthetjük most már azt is, hogy az eszmei pedagógia miért egyetemesebb akár az elméleti, akár a gyakorlati nevelésnél. E két utóbbinak fő jellemvonása a tervszerűség, amelynek alapja — amint láttuk — a törvényekben és szabályzatokban, az alkalmazott eljárásokban, valamint a növendék lelki és fizikai életében van megadva. Az eszmei pedagógiát nem irányítja ilyen tervszerűség, de nem is fenyegeti az ebből származó megkötöttség veszedelme. Viszont ez nem azt jelenti, hogy az eszmei pedagógiában nincs másforma tervszerűség. Bizonyára nem a véletlen műve sem az az előzmény, hogy Kölcsey művei valóságos kincsesbányái az elme- és jellemfejlesztő gondolatoknak, sem az a következmény, hogy ezek a gondolatok az iskola javára írható eredményen jóval túlmenőleg végezték a múltban s végzik ma is nemzetformáló munkájukat. A nemzeti közösségben rejlő sajátos és jövőcentrikus tökéletesedési tendencia, amelyet mi nemzetetikumnak nevezünk s amely szükség esetén mindig megtalálja a céljaira alkalmas egyént, hozta felszínre Kölcsey szellemiségén keresztül amaz eszmét, s ugyanennek a belső etikai erőnek a szabályozó munkája oltotta be azokat az egész nemzet gondolkodásába és érzületébe.

Ez a tervszerűség egészen más, mint az, amelyet néhány embertől álló bizottság vagy tanács szaktudása, illetve egyesek szervező képessége vagy didaktikai ügyessége hoz létre. Előttünk nem látszik tudatosnak az eredete s ezért nem is válik tudatossá a hatása sem. Csak ha közelebbi vizsgálat tárgyává tesszük azokat az egyéneket, intézményeket, kisebb-nagyobb társadalmi közösségeket, amelyek évtizedek folyamán e hatásnak a sodrába kerültek, jövőnk rá szükségszerűen arra a következtetésre, hogy itt az ember által létrehozható tervszerűségnél jóval mélyebb és tökéletesebb tervszerűségről van szó, amelyből hiánv-

zik az emberi tervszerűség korlátozottsága, de egyszersmind az ezzel együttjáró sablonnáválás veszélye is. Ez a tökéletesedési tendencia mindig a legnagyobb bizonyossággal megéri azt, mikor és mennyit kell a haladás feltételeként jelentkező „újszerűség“-ből hozzátenni a régihez, hogy menetének megkívánt tempója biztosítva legyen.

Az elméleti és gyakorlati pedagógia természetében nemcsak rokonság, hanem ellentétesség is van. Az előbbinek főkarakterisztikuma a gondolkodás, az utóbbinak a cselekvés. A logikai alap tehát kettejük közt a gondolkodás és cselekvés összefüggése, illetve különbözősége. Innen erednek ellentéteik is. Ugyanis valamely cél- vagy tervszerűséget gondolatban könnyebb végrehajtani, mint cselekvés útján. Viszont a gondolkodásra jellemző cél- és tervszerűségnek mégis csak lehetetlen hiányoznia a gyakorlati tevékenység menetéből, ha eredményt akarunk elérni. Ezenkívül a gondolkodás fürgébb mozgású, élesebb szemű, újításra könnyebben hajló, míg a cselekvés lassúbb, maradibb természetű, újító törekvések számára nehezebben nyerhető meg.

Ezeknek az ellentéteknek a kiegyenlítésében mutatkozik az eszmei pedagógia jótékony szerepe, mivel lényegénél fogva egyidejűleg gondolkodás is, cselekvés is, mondhatjuk: a gondolkodás cselekvése. Az elméleteknek megmutatja, mi az, ami cselekvésre önthető, megvalósítható. A gyakorlatnak megmutatja: mennyiben egyetemes szükség a haladás és minő veszélyeket rejt magában a mozdulatlanság. Azzal, hogy mind a kettőnek a feladatát részben magára vállalja, közelebb hozza őket egymáshoz, összeköttetést létesít köztük. Példaként felemlíthetnénk Kőlcsey munkáit a maguk összességében épűgy, mint külön-külön. De gondoljunk most ismét a legáltalánosabban ismert prózai művére, a Parainezisre. Amint mondtuk, nem pedagógiai értekezés és mégis több annál, de több az alkalomhoz kötött gyakorlati tevékenységnél is. Azokat az erkölcsi eszméket, amelyeket az elmélet a gyakorlati megvalósítás elé célokul szokott kitűzni, mintegy közvetlenül felhasználja a nevelés eszközeként, vagyis nevelésűgyi eszméi útján időtől, helytől és személyektől független gyakorlati tevékenységet folytat. Megvan benne bizonyos fokig az elmélet elvontsága csakűgy, mint a gyakorlat konkrétuma, de az absztrakcióból is annyi, amennyi az egyetemes jelleghez feltétlenül szükséges, viszont a gyakorlati hatást nem veszélyezteti, s a konkrétumból is csak annyi, amennyi a képző hatás eléréséhez nélkülözhetetlen a nélkül, hogy az általános érvényűséget kockáztatná:

Lehet az eszmei pedagógiának még egy fegyvere, amelyet az érkek átszarmaztatása közben vívott harcaiban sikerrel forgathat. Ez a személyiség hatása. Nem általános, csak kivételes adottság s mint ilyen nem is fo. lalható az eszmei pedagógia állandó fogalmi jegyei közé. Em. lítés nélkül azonban mégsem hagyhatjuk, mert némelykor — így külön. nösen a mi Kőlcseynek esetében is — egyenesen feltűnő az a szerep, amely reá szinte küldetűsszerűen háramlik.

Az eddig mondottakból következik, hogy az eszmei pedagógia mindig a legáltalánosabb értelemben vett irodalom egyes művelőihez, tehát személyekhez van kötve. Ha azoknak a nevelő hatásű eszméknek, amelyek egy-egy ilyen eszmei pedagógus irodalmi munkásságából kihámoz-

hatók, mintegy hű mása magának az illető írónak az élete is; ha az általa hirdetett elveket gondolkodásával és cselekedeteivel a saját életében is lépten-nyomon kifejezésre juttatja, mintegy kiábrázolja; egy szóval: ha nincs ellenmondás az író eszmevilága és életfolyása közt, akkor beszélünk — mert a tapasztalat szerint beszélünk kell — ilyen személyi hatásról.

Nem minden eszmei pedagógusnál van meg ez az elvi és magatartásbeli összhang. Igen sokan vannak, akiknek az élete legalább is közömbösnek látszik az általuk hirdetett erkölcsi elvekkel szemben a nélkül, hogy azért etikai szempontból kifogást lehetne emelni ellenük. Ezért eszmei pedagógiájuk képző hatását magán életük sem pro, sem kontra nem befolyásolja. Vannak azután, akiknek az élete szinte tagadása azoknak az erkölcsi értékeknek, amelyeket a társadalom megjobbítása érdekében közrebocsátanak s bizony eszméiknek a közösség részéről eredő gyanakvással és kételkedéssel erős harcokat kell megvívniok. Ilyen volt Rousseau, akinek magánélete teljesen érthetővé teszi az eszméinek öszintéségével szemben egyes körök részéről ma is tapasztalható bizalmatlanságot. Végül vannak — bár nagyon kevesen — olyanok is, akiknek élete szinte szemléltető példája a műveikben foglalt pedagógiai eszméknek. Érthető, hogy az ilyen élet egyenesen megindítja, majd erősíti és állandóan fokozza az eszmei hatást.

Ezek közt is a legelsőek közé tartozott Kölcsey.

Bizonyos, hogy az elméleti s még inkább a gyakorlati pedagógus személyes példája is nagyban hozzájárulhat a nevelés eredményének fokozásához. Itt azonban a személyiség hatása, még ha a legkiválóbb gyakorlati nevelő esetét vesszük is szemügyre, rendszerint rövid tartamú, csak az elkülönített egyesekre terjed ki s azokra is csupán a közvetlen érintkezés ideje alatt. Egyetemesebb, — hogy úgy mondjuk — kulturális tömeghatással azonban alig válik. Nem így az eszmei pedagógusnál. Itt a nagy nyilvánossággal való kapcsolat révén épen ez a tömeghatás jár a kezére a kultúra terjedésének.

A személyiség hatásának ez a formája kétféle lehet: ideiglenes és állandó. Ideiglenes, ha csupán az író élettartamára terjed ki. Állandó, ha túléli a személyt s mint emlékezeteszerű hagyomány, sőt mint a nemzeti hagyományok egyik értékes alkotórésze — maradandóan elősegíti az író eszméinek uralmát a nemzeti művelődés körén belül. Kölcseyné megtaláljuk a személyiség hatásának mindkét alakját. Azt a szuggesztív erejű befolyást, amelyet már életében gyakorolt kortársaira, nemcsak az említett nagy egyéniségek igazolják, hanem a kisebb jelentőségű, diletáns íróknak is egész sora.¹⁾ A maradandó személyi hatásról pedig

¹⁾ Ezek közül hivatkozunk Ormos Zsigmondra, aki a múlt század hetvenes éveiben Temes megye főispánja volt. Mint egyik temesvári közművelődési egyesület elnöke ifjúkori pozsonyi élményei s egy későbbi szatmárnemgyei látogatása nyomán az elragadtatás hangján emlékezik vissza Kölcseyre. Többi közt ezt írja róla: „Ifjúkoromban az 1834. évi országgyűlésen közelebbi viszonyban állottam hozzá, ki bennem a jóra és nemesre törekvés magvait feltalálni vélte. Jelleme mocsoktalan, tiszta, mint a svéd Loka patak vize, mely a tudományosan megvizsgált vizek közt a legtisztábbnak tartatik. Mérsékletessége, melyet Hierax az ép elme legbiztosabb jelének tekint, igen nagy vala, stb.“ (Visszaemlékezés Kölcsey Ferencre, Temesvár 1876. Történelmi és Régészeti Értesítő 5—14. l.)

némcsak a róla írt életrajzok és egyéb tanulmányok tanúskodnak, amelyeknek hangja szinte a profétának kijáró tisztelet és csodálat tolmácsolója, hanem az a tapasztalati tény is, hogy erkölcsi nagyságának megbecsülése a nemzet szélesebb rétegei részéről is idő haladtával erejében egyre növekszik. Ez a tisztelet és megbecsülés újra meg újra odafordítja figyelmünket Kölcsey nevelő eszméi felé s egyre hangosabban sürgeti ez eszmék fokozotabb kihasználását a megújuló nemzetnevelés céljaira.

Barankay Lajos dr.

Az ifjúság örök válaszutja.

Nincs nevelő, aki akár naponta is mérlegre ne tenné azokat az elveket, amelyeket világnézeti útravalóul szán tanítványai számára. Ha ő maga hisz is a keresztény erkölcsiség nevelő értékében, nagyon jól tudja, hogy az ifjú, mihelyt kikerül az iskolából, örök Heraklesként mindig válaszut elé kerül. Az egyik úton az igaz, szép és magasabbrendű emberi élet eszményei, a másik úton a mindennapi élet élvezetei integetnek feléje. Melyik útra lépjen? Az élet zsarnoki lármával harsog feléje és ha más nem, az a zaj fogja megtántorítani, egyszerűen úgy, hogy elkábítja és ebben a kábulatban egyre ködösebb messzeségből üzennek feléje iskolai életének erkölcsi élményei.

Sokan úgy akarnak segíteni ezeken a válaszutí gyötrelmeken, hogy a gyakorlati élet nevében kevésbé merev eszménykultuszt kívánnak az iskolától, pedig helyesebb volna ezt az úgynevezett mindennapi életet mérlegre tenni és megvizsgálni, hogy nem túlságosan könnyű-e. Ez különösen napjainkban ajánlatos, amikor a nagy individualista élethajszának káros hatása napnál világosabb. Mert mi maradt meg a gazdasági, erkölcsi és szellemi anarchiába sodródott „szabad” ember világnézetéből? A nemesebb erők elpárologtak és elromlottak, de megmaradt az élvezet vágya, az individualista kultúra csökevényeként, sőt tetemrehívasaként, hiszen épen abból nőtt mindent elöntő áradattá, amit ez a kultúra szellemi hulladéknak, tömegcikknek szánt. Éppen a leginkább demokratizált városi ember rendezkedett be a tömeg-cikk fogyasztásra: örömtelen lélekkel dolgozik, és lélektelen örömmel habzsolja a merőben kényelmi kérdésnek felfogott civilizáció áldásait: a sok-sok egyforma ember egyformán problémátlan „városligeti” és „angolparkos” örömeit.

Az emberi élet még az élvezetek terén is a technika síkjára toldott át és a boldogság teljességét a jó utak, pompás gépek, a tökéletes egészségügyi berendezkedések, a detektív vagy pletyka-regények és nem utolsósorban a film és a sport könnyen megvásárolható örömeinek teljesen problémátlan kényelmében látja és keresi.

Ki akarná tagadni, hogy a kényelemnek ez a pszichológiája az iskolát is fenyegeti? Kell is hogy fenyegeesse, hiszen az iskola a gyakorlati élettől elvonatkoztatott, szellemi és erkölcsi arisztokratizmusból táplálkozó, mindenképen „kényelmetlen” intézmény: Kultúrárt akar adni